

Наташа А. Спасић¹
Милан Д. Тодоровић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

СИНХРОНИ ПРЕГЛЕД ЈЕДНОЈЕЗИЧНИХ ОНЛАЈН РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА²

Апстракт: У раду се посредством дескриптивне методе представља тренутно стање српске електронске лексикографије, односно квантитет и квалитет речника доступних на интернету, без надокнаде за коришћење. Пошло се од чињенице да су речници неизоставно наставно средство у настави језика и да за многе стране језике постоји богат избор онлајн речника. На основу синхроног пресека и анализе једнојезичних онлајн речника српског језика можемо закључити да: 1) понуда, број и квалитет електронски доступних речника није на задовољавајућем нивоу када је српски језик у питању, посебно је мало материјала бесплатно доступног; 2) недостаје бар један целовит, поуздан, научно и методолошки утемељен онлајн речник српског језика; 3) у постојећим речницима нема свих елемената лексикографског чланка (врста речи, падеж, род, број, аудио-запис, синоним, идиом, па чак већини недостаје и дефиниција речи и контекст). Коришћењем речничких чланака у настави не само да студенти стичу лексикографска знања, већ се и њихов језик богати, развија се језичка култура и функционална писменост те је улога и значај, односно потреба за онлајн речницима изузетно велика.

Кључне речи: онлајн речник, српски језик, лексикографија, речнички чланак, синхрони преглед.

¹ natally.spasic@gmail.com; natasa.spasic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

1. Уводне напомене – циљеви, задаци и хипотезе

Речници се могу делити и груписати на основу бројних критеријума (Devapala 2004; Hartman 2005; Šipka 2006; Lazić-Konjik, Jelić 2009), а ми ћемо се у овом раду бавити онлајн речницима општег карактера (Otašević 2014).³ Циљ нам је да фрагментарно, применом дескриптивне методе, прикажемо тренутно стање српске једнојезичне лексикографије доступне на интернету, односно у форми онлајн лингвистичких речника (на супрот енциклопедијским).⁴ Главне дистинкције између општег и енциклопедијског речника огледају се у следећем: (1) за разлику од општег, енциклопедијски речник садржи и властита имена; (2) „енциклопедијски речници дају прецизну научну дефиницију, док су семантичке дефиниције термина у општим речницима засноване на општепознатим обележјима” (Otašević 2014: 34 према Ščerba 1974).

Тежња аутора је да укажу на актуелне културне и научне потребе за савременијим и потпунијим онлајн речницима српског језика, односно да нагласе неопходност онлајн издања која прате динамику и развој језика и друштва. Истовремено, аутори не доводе у питање квалитет структуру и методологију постојећих речника класичног типа.

На основу наших ранијих радова, а сходно броју говорника и истраживањима базираним на енглеском језику, закључили смо да се за тај језик може пронаћи велики број онлајн речника различите намене и обима, као што су: *Longman Dictionary of Contemporary English Online*, *Oxford Learner's Dictionaries* и *Merriam-Webster Dictionary* (Todorović, Spasić 2022). Са друге стране, на основу досадашње наставне праксе, очекујемо неупоредиво мање (и квантитативно и квалитативно) резултата за српски језик. Наш задатак је да урадимо преглед постојећих речника, учимо њихове предности и недостатке како бисмо издвојили оне који се најсврхисходније могу користити у настави српског (као страног) језика. Посебну пажњу посветићемо издањима која су бесплатно доступна.

У обради лексеме, у зависности од типа речника, након одредничке речи (у књижевном фонолошком и морфолошком основном облику) дају се граматич-

³ Детаљније о типологији, концепцији и структури речника српског језика в. Otašević (2014, 2016).

⁴ О резултатима српске лексикографије у периоду од Другог светског рата до 2017. године види Gortan Premk 2017.

ки⁵ и семантички⁶ подаци о речи. Уз поједине речи наводе се и квалификатори употребне и функционалностилске вредности.⁷ Уколико је реч о двојезичним (вишејезичним) речницима, даје се и преводни еквивалент.

У процесу учења неког језика, али и услед недоумица у употреби матерњег језика, као неизоставни додаток уџбеницима, јавља се потреба за речницима. О врстама и одликама појединих речника говорићемо у наставку рада, а у ранијим радовима предмет наших истраживања биле су предности виртуелних библиотека и онлајн речника (Spasić, Todorović 2022).

2. Предмет и методологија рада

У поређењу са енглеским језиком, у којем постоји велики избор онлајн речника, ситуација у српској лексикографији је доста скромнија. Такав податак не чуди имамо ли у виду статус и утицај језика, број говорника једног и другог језика, као и константни пораст страних студената који уче енглески језик. Са друге стране, увећава се и број студената који уче српски језик те с тим расте и потреба за лако доступним онлајн издањима речника српског језика.

Када бисмо питали говорнике српског језика, чак и филологе (србисте), тешко да би ико могао без размишљања навести иједан онлајн речник српског језика. Одговор који бисмо могли очекивати односио би се на нефилошки профилисане сајтове који нису предмет нашег интересовања. Ти тзв. комерцијални преводиоци, попут гугловог веб-алата (енгл. *Google Translate* – <https://translate.google.rs/?hl=sr>), временом су унапредили своју услугу те данас можемо осим превода са српског језика и на српски видети и друге речничке елементе попут дефиниције (на енглеском), синонима итд. Српско-српски речник.биз (<http://recnik.biz/srpsko-srpski>) нуди нам значења речи. Претра-

⁵ У оквиру граматичких информација дају се и синтаксичке карактеристике речи.

⁶ Семантичка обрада речи подразумева следеће (Свијетић 2000: 256):

- порекло речи, етимологија, ако је реч страна;
- сфера употребе (математика, медицина, економија, право, биологија и сл.);
- дефиниција речи (потпуна, непотпуна, упућивачка, опасна, синонимска, ређе антонимска, граматичка, комбинована);
- једнозначност (моносемичност), вишезначност (полисемичност);
- фигуративност;
- хомонимија (обележена бројем изнад речи, степеновано);
- реч у употреби, у контексту (илюстровани примери са наведеним скраћеницама које упућују на изворе); примери су претежно територијално и стилски разноврсни, а распоређени су хронолошки;
- речи у изразима (фразеологизми);

⁷ О структури речничког чланка в. Gortan-Premk 1980, Dragičević 2007: 30–32.

гом се добија попис одредница које садрже мотивну реч, али недостају други елементи микроструктуре речника.

Потребно је знатно шире истраживање да се дође до одговора на питање каква је ситуација са научно утемељеним онлајн речницима у српском језику. Засада, у бесплатној верзији не постоје електронска издања најпознатијих и званично прихваћених, нормативних речника српског језика, какви су *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (Речник САНУ) и Речници Матице српске, тј. *Речник српскохрватскога књижевног језика* (шестотомни (РМС 1967–1976)) и *Речник српскога језика* (једнотомни (РСЈ 2007)).⁸ Охрабрују најаве колектива који ради на Речнику САНУ да је урађена већина припремних послова за дигитализовану верзију Речника.⁹ Лексикографска база са великим бројем речничких чланака, анотирани корпус и веб-апликација за претрагу и израду нових речничких чланака припрема се за електронско издање (<https://www.politika.rs/sr/clanak/472462/Novi-tom-Recnika-srpskoga-jezika>).

Уређене збирке електронских података о значењу, структури, употреби лексема похрањене у бази рачунара, преносивих меморија или на интернету чине електронске речнике (Granger 2012: 2). Треба бити опрезан са термином „електронски речник” или „електронска лексикографија” јер се под тим подразумевају два основна подтипа: (1) дигитализоване форме папирног издања речника (речник може бити већ раније публикован и познат јавности), и (2) речници креирани и објављени на интернету. Први тип речника чува се на CD-у, DVD-у и сл. и не може се назвати онлајн речником у правом смислу те речи, док је други тип речника оно што представља најужи предмет нашег рада. Речници похрањени на серверу неке институције (тзв. *Intranet dictionaries*) трећи су тип електронских речника (Svensen 2009: 437–439, Prčić 2014).

На основу свега наведеног, а из потребе да се у настави обезбеди (1) лакше и брже претраживање; (2) већа информативност; (3) ефикасније богаћење речника; (4) већа прегледност и мултимедијалност; посредством дескриптивне методе у наставку рада приказаћемо неке од доступних онлајн речника из угла савременог српског језика. Анализираћемо једнојезичне описне речнике. То подразумева да су на истом језику (на српском) дате (уколико постоје) и одреднице, и леме, и граматичке и семантичке информације и идентификације.

⁸ Велики део Речника САНУ, као и један део шестотомника Матице српске, поред богате колекције онлајн речника српског језика део су програмског пакета РАС (види ниже). О том интернетском пакету требало би много детаљније информисати научну, стручну и ширу јавност.

⁹ О потреби и могућностима дигитализације грађе Речника САНУ види детаљније Ivanović i др. 2016: 133–154.

Речи које смо овом приликом одабрали да претражујемо у српским онлајн речницима истоветне су речима које су биле предмет нашег рада у вези са енглеским електронским речницима (даље у раду биће представљене: *млад/а/о* и *истраживање*) (Тодоровић, Спасић 2022).

Анализа савремених онлајн речника у Србији може се уопштити израдом пресека по неколико значајних параметара. Изабрали смо осам критеријума за такву анализу: (1) присуство семантичке дефиниције и/или контекста; (2) присуство осталих елемената микроструктуре речника (категиорија рода, броја, падежа, врста речи итд.); (3) према језичкој грађи коју обрађују, према намени (језик струке, општи тип...); (4) према обиму; (5) по начину на који организују грађу; (6) једноставност претраге – корисничко искуство; (7) према броју бесплатних претрага на дневном нивоу, према броју карактера и сл.; (8) према врсти лексичких односа.

3. У ком се обиму и облику данас могу пронаћи бесплатни онлајн речници српског језика?

Међу најпознатијим онлајн речницима истичу се *Викиречник* и *Вукајлија*, речници који су били предмет интересовања групе аутора (Milosavljević i др. 2019). Они су закључили да би се методолошки организованијим и усмеренијим приступом народна лексикографија и онлајн речници отвореног типа могли знатно унапредити, чиме би се створиле наменске базе лексикографског материјала по узору на базе руског онлајн речника. Пресудну улогу имали би професионални, обучени лексикографи који би радили на класификацији и систематизацији постојећег материјала. Такви материјали би се као валидан извор информација могли усмерити ка крајњем кориснику. Како су поменути аутори детаљно говорили о овим онлајн речницима, њиховој типологији, структури и предностима, ми ћемо се у овом раду посветити мање познатим онлајн базама, са циљем истицања сличних карактеристика.

Након више од две деценије рада, како се наводи на сајту *Српска дигитална библиотека* (<http://www.srpskijezik.com/>), корисницима је доступан *Српски граматички речник* са више од 117 000 граматички обрађених и акценатованих речи (програмски пакет РАС). У питању је онлајн речник за који је потребна регистрација и претплата уколико желите више од 10 претрага дневно. За 2 400 динара годишње претплате (у тренутку писања рада) корисницима су доступни: (1) *Правосисни речник*; (2) *Граматички речник*; (3) *Вуков Српски рјечник*; (4) *Латинско-српски речник*; (5) *Речник српскога језика*; (6) *Српско-*

-италијански општи речник; (7) Српско-италијански пословни речник; (8) Италијанско-српски пословни речник; али и (9) Медицински речник; (10) Ускочки речник и (11) Речник говора Загараџа уз доплату од 500, односно 1 000 динара. Речник је потписан од стране Србософт компаније, уз препоруку Завода за унапређење образовања и васпитања и Синода СПЦ.

Иако број поменутих речника наговештава да би овај сајт могао имати све вредности доброг извора електронских речника и надоместити велику празнину која постоји у српској лексикографији, као што се може приметити на основу наведених слика екрана (слика 1 а), б), в)), реч *истраживање* не постоји у речнику, док се за одредницу *млад* наводи више лема, одредница поређаних по азбучном реду. За разлику од многих других речника овога типа, он садржи и потребне лексикографске информације, као што су лематска форма, затим прозодијска обележја, односно акценат речи. У речнику су и ознаке за морфолошку измену обличке основе, али због типа овог речника (граматички речник) нема података о семантичкој структури дате лексеме, примера употребе, информација о екавској и ијекавској форми и др. За квалификаторе рода, броја и падежа користе се скраћенице. Унутар речничког чланка не објашњавају се синтагме, идиоми и фразеологизми. Нема ни језичких коментара (нпр. шта је препорука код дублета), као ни графичких илустрација. Овај речник могао би се посматрати као семантичко-деривациони, или чак и као творбени јер су у њему лематизована деривациона гнезда са деривационо сегментираним секундарним лексемама, само без семантичких информација.

Слика 1: Српски граматички речник

а) претрага лексеме *истраживање*

б) *млад* 1

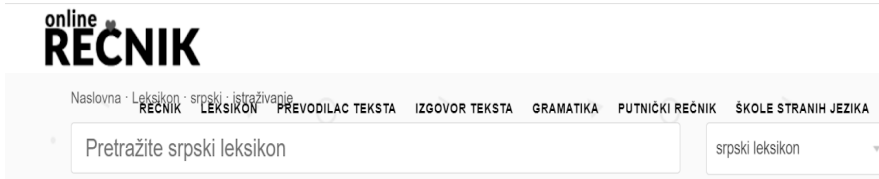

в) млад 2

Онлајн речник (<https://onlinerecnik.com/leksikon/srpski/>) омогућава претрагу речи у пољу предвиђеном за то (слика 2). Када се почне са куцањем појма који се жели пронаћи, појавиће се падајући мени из базе речи. Потребно је проверити да ли се претрага врши на жељеном језику (бирањем језика из падајуће листе поред поља за претрагу речи – приказано на слици 2 а)). Подржано је само латинично писмо.

Слика 2: Онлајн речник – српски лексикон
а) претрага

За појам који се претражује добићемо аудио-запис, тј. изговор дате речи и врсту речи којој припада. За *истраживање* (слика 2 б)) то је именица, за *млад* придев (слика 2 в)). Ипак, уколико у поље за претрагу укуцамо *млада*, уместо очекиване граматичке ознаке *придев*, па чак и *именица*, стоји само квалификатор *женски род* (слика 2 г)). Подаци о значењу речи и контекстуалној условљености недостају у овом онлајн речнику.

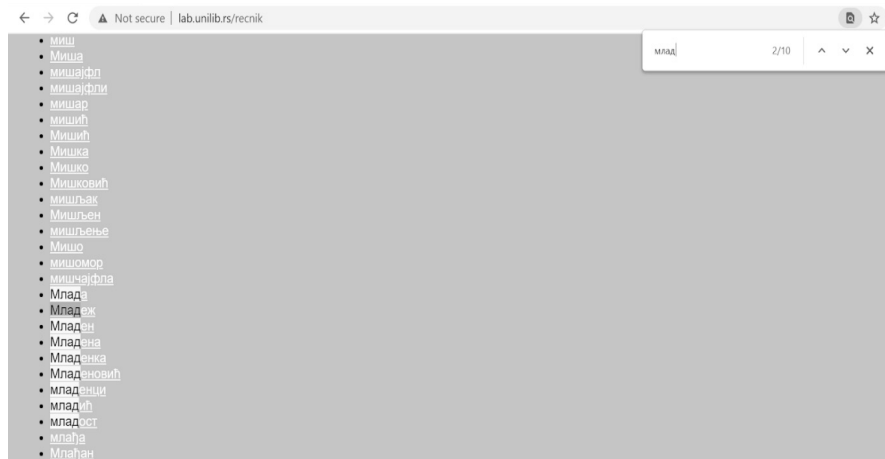
б) <i>истраживање</i>	в) <i>млад</i>	г) <i>млада</i>
1. istraživanje	1. mlad	1. mlada
		

У овом тренутку, нешто комплетнији приступ непознатим речима, односно пандан речнику у онлајн окружењу представља *Језичка лабораторија* (<http://lab.unilib.rs/?fbclid=IwAR2fCccno4wMKrPnuwhoVxIxuJf15sA0zLDhd3dwCclr4InIfzkPFhxYmw>). *Језичка лабораторија* настала је као резултат рада стручњака Универзитетске библиотеке из Београда. Приступ материјалу је бесплатан, а могу се пријавити и волонтери, сарадници који би уносили материјал који ће постати део јавног домена. Нема могућности претраге, понуђен је само списак речи распоређених по азбучном реду, што се не чини као најекономичније решење (слика 3 а)). Дакле, лексеме у њему су лематизоване. Носилац сваког деривационог гнезда је проста, немотивисана лексема. На слици можемо видети попис деривата, изведених од основних речи и од њихових деривата. Ретко видимо листу композита чији су саставни делови основне лексеме. Ни основне речи ни оне које се деривационо везују за њих нису граматички и семантички идентификоване.

Слика 3: *Језичка лабораторија*

а) претраживање речи

С друге стране, има могућности да се прати промена речи по падежима, дат је најужи контекст, али нема врсте речи, порекла, акцента и сличних речничких одредница (слика 3 б)). Напомињемо да се за српске онлајн речнике (за оне које тренутно условно сврставамо у ту категорију) нигде не наводи ком нивоу знања би та реч припадала, као што је то случај у енглеским онлајн речницима (Тодоровић, Спасић 2022 (у припреми)).¹⁰

б) резултат претраге лексеме *млада*

Тврђња	Исказа	Тежина	Реч	Пример
Номинатив	1	1	Млада	Ко или шта је Млада ?
Номинатив	4	4	млада	Ко или шта је млада ?
Генитив	1	1	Младе	Шта је испало од Младе ?
Генитив	4	4	младе	Шта је испало од младе ?
Датив	1	1	младој	Идемо према младој .
Датив	2	2	млади	Идемо према млади .
Датив	1	1	малади	Идемо према малади .
Датив	1	1	Млади	Идемо према Млади .
Акузатив	4	4	младу	Видимо младу .
Акузатив	1	1	Младу	Видимо Младу .
Вокатив	3	3	младо	Где си, младо ?
Вокатив	1	1	млада	Где си, млада ?
Вокатив	1	1	Млада	Где си, Млада ?
Инструментал	3	3	младом	Стојимо с младом .
Инструментал	1	1	малдом	Стојимо с малдом .

Другачији од свих досад набројаних јесте *Речник библиотекарства и информационе науке* (РБИ) (<http://rbi.nb.rs/sr/home.html>). У питању је онлајн

¹⁰ Не наводи се ком је језичком нивоу прилагођена дата реч, али нумерички исказана „тежина” могла би се делом подвести под ову категорију.

терминолошки речник на српском, енглеском и немачком језику којим се неће-мо детаљније бавити због његове намене. Наводимо слику 4 ради илустрације и истицања добрих страна речника који је настао као резултат рада Народне библиотеке Србије. Уколико је у настави српског као страног језика у питању специјализовани курс и ако је потребан језик струке, препоручујемо овај речник, у којем је могуће пронаћи термине и лексику из области библиотекарства, информационих наука и сродних дисциплина. Поред превода, примећујемо скраћенице за род и синониме. Често је дата и синтагма или вишечлана лексема, али се не наводи семантичка дефиниција и контекст.¹¹

Слика 4: Речник библиотекарства и информационе науке (РБИ)

The screenshot shows the online dictionary interface for 'Речник библиотекарства и информационе науке'. The search term 'истраживање' is entered, and the results are displayed in a table with columns for the term, its English translation, German translation, and a code. The interface includes a search bar, a language selector (Serbian), and a list of search results. The results are grouped by category, such as 'истраживање (n)', 'библиографско истраживање (n)', and 'истраживање аутентичности докумената (n)'. Each entry includes the term in Serbian, its English translation, its German translation, and a code (e.g., 'inf, sss', 'inf', 'kor, sss').

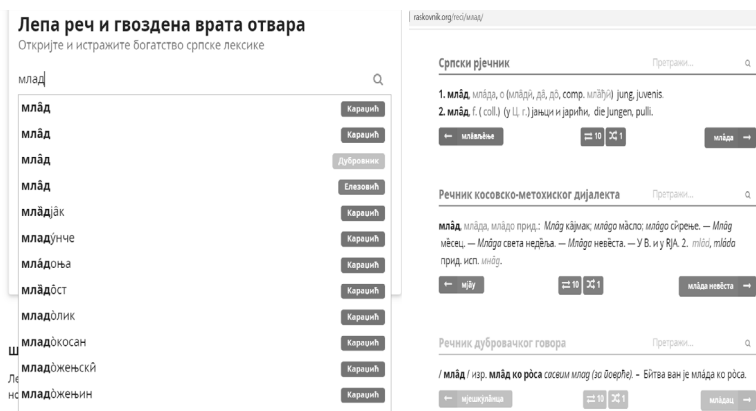
Српски	Тражи	Број пронађених термина: 13
истраживање (n)	enquiry	Nachforschung (f) inf, sss
испитивање (n), истраживање (n)	research	Forschung (f) inf
библиографско истраживање (n)	bibliographic enquiry	bibliographische Abfrage (f) inf, sss
библиографски упит (m)		
библиотечко истраживање (n)	library enquiry	bibliothekarische Anfrage (f) kor, sss
библиотечки упитник (m)		
истраживање аутентичности докумената (n)	bibliotics	Handschriftendeutung (f) bibli
истраживање захтева (n)	demand study	Bedarfsuntersuchung (f) inf, kor; Windows
студија захтева (f), истраживање захтева (n)		Go to Settings to activate Windows.
истраживање и развој (ph)	RD (abbr), research and development	Forschung und Entwicklung (ph) inf
истраживање комуникације (n)	channel study	Informationskanaluntersuchung (f) eop, kom
истраживање корисника (n)	user study, study of readers	Benutzerstudie (f), Leserkunde (f) inf, kor
истраживање најновије литературе (n)	state of the art search literature (n)	Recherche zum Stand der Technik (f) inf, sss
истраживање података о корисницима (n)	biobliomining	Bibliomining (n) kor, inf
истраживање података о корисницима (n)		Korišćenje statističkih metoda u analizi bibliotekskih opisa, radi određivanja modela ponašanja korisnika. Podaci o očitivaču, analizu pretraživanja, daljini korišćenja i grananju interesa posmatu osoblu da proizdi i procenavne odgovori na potrebe određene grupe korisnika.
истраживање тржишта књига (n)	book market research	Buchmarktforschung (f) publ, fin
истраживање тржишта књига (n), испитивање тржишта књига (n)		
истраживање читалаца (n)	reader interest research	Leserforschung (f) kor; Windows
истраживање читалаца (n)		Go to Settings to activate Windows.
истраживање читања (n)	reading research	Lektüreforschung (f) inf, kor
истраживање читања (n)		

¹¹ Какав општи речник нам највише треба и у чему лежи будућност српске лексикографије види: Prčić 2016 и Dragičević 2014.

Вредно је поменути још један специјализовани тип речника, тачније речничке платформе (у бета верзији). То је *Расковник* на сајту Института за српски језик САНУ (<http://raskovnik.org/>). Обухвата Вуков *Српски рјечник* и неколико дијалекатских речника (Елезовић – *Речник косовско-метохиског дијалекта*; Златановић – *Речник говора јужне Србије*; Вујичић – *Речник говора Проиђења*; Бојанић–Тривунац – *Рјечник дубровачког говора*). Није предмет нашег рада због намене, но истичемо укратко да би ова платформа убудуће могла понудити нешто што недостаје савременој српској (онлајн) лексикографији. Инстант претрага, поред брзих резултата проналаска лема, тј. носећих речи у речничким одредницама, нуди и могућност одабира више одредница, и то из једног или више понуђених речника (слика 5 а)). То омогућава међусобно поређење, нуди нам материјал за језичку анализу и сл.

Слика 5: *Расковник*

а) пример инстант претраге лексеме *млад*

Поред основне, инстант претраге, корисницима је доступна и напредна претрага, која даје могућност претраживања комплетног садржаја речничких одредница уз помоћ посебног језика за претраживање корпуса (слика 5 б)). На сајту Института за српски језик САНУ најављују скору могућност комбинованих упита. Што се тиче опсега претраге, може бити обухваћена цела одредница, само лема, пример или дефиниција. Било да је реч о целој одредници или о ограниченој претрази, посебним симболима биће омогућено претраживање и (и)јекавских/екавских облика речи, гласовних алтернација у речима, али и праћење акцента уз помоћ тзв. *џокера у претрази*. Захваљујући *џокерима у претрази* (посебни симболи, знаци навода, тачка, усправна црта, звездица (по

правилу и реду утврђеном на сајту)), број резултата знатно се увећао (са неколико примера у основној претрази у речницима до 618 резултата добијених напредном претрагом).

б) пример напредне претраге лексеме *млад*

▲ Not secure | raskovnik.org/nadji/upiti/?mлад.**%20/strana/1/limit/10/dict/VSK,SR,GE,FKMD,MZ,RGJS,MBRT,RDGMV,RGP/scope/entry

Резултат претраге

Упит: "млад" → цокер у претрази
Укупно резултата: 618

азгин, -на, -но — снажан, немиран, пун снаге и *младости*. — Боже, азгина чока.

ауџија, -џ, м. — малољетан, неискусан, невјешт *младић*.

балавац, -авац, м. — неискусан *младић*, млад човек. — Не ради то балавац.

балавац, -авац, м. — неискусан *младић*, *млад* човек. — Не ради то балавац.

балавица, -џ, ж. — *млада* неискусна девојка.

билмез, -а, м. — погрдан назив за дрска, немирна *младића*, који се насилнички понаша; глупак, незналица.

биштек, -а, м. — пристасо, снажан *младић*. — Што ти та биштек не помогне радити.

близнити се, близним се — рађати по двоје *младунаца*.

бокат, -а, -о — трбушаст. — Чије је оно бокато дијете, оскочио му стомак. *Младићу*, много си бокат.

брáто, -а, м. — назив како новодоведена *млада* зове једног од дјевера.

Резултата по страни: 10

Да сведемо оно што имамо. На основу нашег ранијег истраживања (Тодоровић, Спасић 2022), а у складу са подацима изнесеним у овом раду, можемо закључити да је неопходно што пре привести крају израду бар једног онлајн речника српског језика. Уколико се угледамо на постојеће речнике других језика, искористимо већ постојеће нормативне речнике српског и применимо тај концепт, израда речника краће ће трајати. Требало би размислити о следећем:

– зашто још увек не постоје електронске верзије нормативних, најцитиранијих српских речника (Речник САНУ, РМС, РСЈ);

– може ли се у већој мери обезбедити слободан, бесплатан приступ српским речницима који је засад веома ограничен (у појединим речницима та ограничења су 9 000 словних знакова или 10 претрага дневно) јер то директно утиче на број корисника;

– истаћи поред лексема комплексност, односно ком нивоу знања припадају, што их чини добрим дидактичким материјалима у настави (страних) језика.

4. Закључне напомене и препоруке

Описни, дескриптивни речници заузимају централно место у нашем раду, као и у лексикографији српскога језика. Циљ овог рада није било набрајање и

анализирање свих постојећих онлајн речника за српски, нити компаративни приказ речника за српски и енглески језик, већ преглед бесплатно доступних, најчешће коришћених онлајн речника српског језика, њиховог потенцијала и недостатака који би се могли уклонити темељним радом и угледањем на онлајн речнике енглеског језика.

Сегментација и анализа речника извршена је са синхроног аспекта. Више пажње посветили смо могућностима које постоје у српском језику јер можемо рећи да је српска онлајн лексикографија тек у настајању. Тешко се може доћи до конкретних информација јер су онлајн речници српског језика, различитог типа и намене, већином у фази израде у тзв. бета верзији. Нису конкурентни речницима других страних језика ни по обиму, ни по садржини, начину претраживања, лакоћи коришћења, лексикографској и методичкој обради речи и др. Не можемо рећи ни да су у потпуности поуздани јер је за неке од њих унос речничких одредница волонтерског типа и омогућен је свим корисницима интернета без строже контроле садржаја. У анализираним речницима нису присутни сви елементи микроструктуре речника. Дати су неки од облика из парадигме, врста речи, изговор. Међутим, не бисмо могли издвојити ниједан онлајн речник (бесплатно) доступан са свим речничким елементима.

Речи из наше претраге (*истраживање, млад и млада*), и оне које се деривационо везују за њих, у речницима су идентификоване или граматички или семантички. Граматичка идентификација присутна у РБИ и *Српском граматичком речнику* дата је лексикографским квалификаторима којима се указује на врсту речи и тип промене. Семантичка идентификација у виду лексикографске дефиниције изостаје, као и подаци о употребној и стилској вредности лексеме. Деривати који се јављају у *Српском граматичком речнику* и у *Језичкој лабораторији* нису сегментирани на творбену основу и творбени формант и нема речи о њиховом деривационом статусу у гнезду или уопште у лексичком систему.

Упркос мањкавостима српских онлајн речника, захвални смо на могућностима које су нам на располагању, за бесплатно коришћење и чињеницу да у недостатку дигитализованих верзија нормативних речника можемо у извесној мери олакшати учење српског језика. Уколико би постојала квалитетна база онлајн речника, верујемо да би институције и појединци који се тиме баве били спремни да плате такву услугу, али би и даље велика већина, пре свега ученика и студената, којима су онлајн речници често најпотребнији, остала ускраћена за могућност коришћења. За похвалу је рад и ентузијазам стручњака и појединаца да без веће подршке институција своје знање и љубав према матерњем језику пренесу другима зарад општег добра.

Уколико је струка из домена библиотекарства или информационих технологија, уз извесну надоградњу, РБИ би представљао одличну базу и помоћно наставно средство. У облику који сада постоји, *Расковник* је добра основа за поједине дијалекте, а стиче се утисак да би, када буде активирана претрага већине речи у речничком садржају и када база буде проширена другим речницима, ова речничка платформа била прави пример српског онлајн речника.

Значај речника је научни, културни и прагматични. Осим што се на основу речника стиче увид у организацију лексичког система и обезбеђује основ за стандардизацију српске лексике и језика, постављањем речника у онлајн окружење: (1) превазилазе се највећи недостаци папирних издања – недоступност већем броју корисника и трошкови израде, штампе, складиштења; (2) постиже се већа информативност и смањује ограниченост у погледу обима лексикографског чланка. Са друге стране, речнички чланци који захтевају допуну и детаљније објашњење могу се обогатити хиперлинковима и илустрацијама, што би представљало значајну олакшицу приликом истраживања из различитих области. Своје место у онлајн речницима, поред графичких приказа, требало би да пронађу и аудио-записи, јер је правилан изговор приликом учења неког језика један од главних задатака, а савремене технологије омогућавају да се уз минималне напоре материјал прилагоди различито профилисаним студентима и различитим наменама. Уједно, мултимедијалним средствима и технолошким иновацијама могу се освежити часови, курсеви, и конципирати савремена и ефикаснија онлајн настава. Тиме се постиже крајњи циљ, а то је задовољан и ангажован појединац који користи и све друге предности рада са дигитализованим речничким материјалом: лакше претражује, има могућност примене лексикографских знања и анализе информација, те приступ са било ког места у време које му одговара.

Извори

1. РЕЧНИК САНУ: Речник српскохрватског књижевног и народног језика, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.
2. РЕЧНИК МС: Речник српскохрватског књижевног језика, Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица хрватска, 1967–1976.
3. РЕЧНИК СЈ: Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска, 2007.
4. Нови том речника српског језика. <<https://www.politika.rs/sr/clanak/472462/Novi-tom-Recnika-srpskoga-jezika>>. 23. 7. 2021.
5. Google Translate. <<https://translate.google.rs/?hl=sr>>. 5. 8. 2021.
6. Шта значи.ком, речник.биз. <<http://recnik.biz/srpsko-srpski>> 5. 8. 2021.

7. Расковник. <<http://raskovnik.org/>>. 15. 5. 2022.
8. Српски граматички речник. <<http://www.srpskijezik.com/>> 5. 8. 2021.
9. Онлајн речник. <<https://onlinerecnik.com/leksikon/srpski/>>. 5. 8. 2021.
10. Језичка лабораторија. <<http://lab.unilib.rs/?fbclid=IwAR2fCcno4wMKrPnuwhoVxIxuJf15sA0zLDhd3dwCclr4InIfzkPFhxYmw>>. 24. 8. 2021.
11. Речник библиотекарства и информационе науке (РБИ). <<http://rbi.nb.rs/sr/home.html>>. 1. 9. 2021.

Литература

1. Granger, Sylviane (2012), „Introduction: Electronic lexicography – from challenge to opportunity”, In: *Electronic Lexicography*, S. Granger, M. Paquot (eds.), Oxford: Oxford University Press, 1–14.
2. Гортан-Премк, Даринка (1980), „О граматичкој информацији и семантичкој идентификацији у великим описним речницима”, *Наш језик*, XXIV/3, 107–114.
3. Гортан Премк, Даринка (2017), „Српска лексикографија данас”, *Јужнословенски филолог*, 73-2, 291–313.
4. Devarala, Sh. (2004), *Typological Classification of Dictionaries*, <http://searc.th.net/sealex/Devarala-TypologyDict.pdf>.
5. Драгићевић, Рајна (2007), *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
6. Драгићевић, Рајна (2014), „Будућност српске лексикографије”, у: Р. Драгићевић (ред.). *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 279–289.
7. Ивановић, Ненад, Милена Јакић, Стана Ристић (2016), „Грађа Речника САНУ – потребе и могућности дигитализације у светлу савремених приступа”, у: Ристић и др. (ред.), *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа*, Београд: Институт за српски језик САНУ 2016, 133–154.
8. Лазић Коњик, Ивана (2014), „Изазови савремене лексикографије: краудсорсинг и отворени речници”, *Језик данас: гласило Матице српске за културу усмене и писане речи*, 11, 14–18.
9. Лазић-Коњик, Ивана, Маријан Јелић (2009), „О речницима српског језика на интернету”, *Примењена лингвистика*, бр. 10, Београд – Нови Сад, 115–128.
10. Милосављевић, Бојана, Слободан Новокмет, Бојана Тодић (2019), „Онлајн речници и народна лексикографија”, *Језици и културе у времену и простору*, 8, 1, Нови Сад: Филозофски факултет, 313–325.
11. Оташевић, Ђорђе (2014), „Типологија речника српског језика I (теоријски оквир)”, *Наш језик*, н. с., XLV/1–2, Београд: Институт за српски језик САНУ, 29–48.

12. Оташевић, Ђорђе (2016), „Концепција и структура општих једнојезичних школских речника српског као матерњег језика”, *Наш језик*, н. с., XLVII/1–2, Београд: Институт за српски језик САНУ, 45–57.
13. Прћић, Твртко (2016), „Какав нам општи речник српског језика највише треба”, у: Ристић и др. (ред.), *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа*, 87–117.
14. Прћић, Твртко (2018), *Ка савременим српским речницима*, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, prvo, digitalno izdanje.
15. Svensén, Bo (2009), *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*, Cambridge: Cambridge University Press.
16. Спасић, Наташа, Милан Тодоровић (2022), „Предности електронских речника и њихова примена у настави страних језика” (у припреми за штампу).
17. Тодоровић, Милан, Наташа Спасић (2022), „Defining the same lexemes in online dictionaries: a case study of three popular monolingual English dictionaries” (у припреми за штампу).
18. Hartmann, Reinhard R. K. (2005), „Pure or hybrid? The development of mixed dictionary genres”, *Facta universitatis – series: Linguistics and Literature*, vol. 3, br. 2, 193–208.
19. Џвијетић, Радомир (2000), *Речници у настави српског језика и књижевности*, Ужице: Учитељски факултет.
20. Šipka, Danko (2006), *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina – drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Novi Sad: Matica srpska.

Nataša A. Spasić
Milan D. Todorović
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts

AN OVERVIEW OF MONOLINGUAL ONLINE DICTIONARIES OF THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

By utilising the descriptive method, in this paper we have presented the current state of Serbian lexicography. Specifically, we emphasised the quantity and quality of free digital dictionaries. We based our research on the fact that dictionaries are an essential learning tool in a language classroom and that there is a wide choice of online dictionaries for many foreign languages. By viewing the data synchronically and analysing monolingual online Serbian dictionaries, we can conclude the following: 1) the supply, number and quality of available digital Serbian dictionaries is not satisfactory, especially

ones that are free of charge; 2) Serbian lexicography lacks one solid, reliable online dictionary that is founded on scientific and lexicological methods; 3) in the existing dictionaries all the elements of a dictionary entry are not present (part of speech, case, grammatical gender, grammatical number, audio recording of pronunciation, synonyms, idioms, and even full-fledged definitions and contexts of use). By using dictionaries in the classroom we can improve not only a student's knowledge of lexicography, but we can also enrich their vocabulary, develop their wording and ways to express themselves, and improve their functional literacy. Thus, the role, importance and need for online dictionaries is vital.

► **Key words:** online dictionary, Serbian language, lexicography, dictionary entry, an overview.

References

1. Cvijetić, Ratomir (2000), *Rečnici u nastavi srpskog jezika i književnosti*, Užice: Učiteljski fakultet.
2. Devapala, Sh. (2004), *Typological Classification of Dictionaries*, <http://searc.th.net/sealex/Devapala-TypologyDict.pdf>.
3. Dragičević, Rajna (2007), *Leksikologija srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike.
4. Dragičević, Rajna (2014), „Budućnost srpske leksikografije”, u: R. Dragičević (red.). *Savremena srpska leksikografija u teoriji i praksi*, Beograd: Filološki fakultet, 279–289.
5. Granger, Sylviane (2012), „Introduction: Electronic lexicography – from challenge to opportunity”, In: *Electronic Lexicography*, S. Granger, M. Paquot (eds), Oxford: Oxford University Press, 1–14.
6. Gortan-Premk, Darinka (1980), „O gramatičkoj informaciji i semantičkoj identifikaciji u velikim opisnim rečnicima”, *Naš jezik*, XXIV/3, 107–114.
7. Gortan Premk, Darinka (2017), „Srpska leksikografija danas”, *Južnoslovenski filolog*, 73-2, 291–313.
8. Hartmann, Reinhard R. K. (2005), „Pure or hybrid? The development of mixed dictionary genres”, *Facta universitatis – series: Linguistics and Literature*, vol. 3, br. 2, 193–208.
9. Ivanović, Nenad, Milena Jakić, Stana Ristić (2016), „Građa Rečnika SANU – potrebe i mogućnosti digitalizacije u svetlu savremenih pristupa”, u: Ristić i dr. (red.), *Leksikologija i leksikografija u svetlu savremenih pristupa*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 133–154.
10. Lazić Konjik, Ivana (2014), „Izazovi savremene leksikografije: kraudsorsing i otvoreni rečnici”, *Jezik danas: glasilo Matice srpske za kulturu usmene i pisane reči*, 11, 14–18.
11. Lazić-Konjik, Ivana, Marijan Jelić (2009), „O rečnicima srpskog jezika na internetu”, *Primenjena lingvistika*, br. 10, Beograd – Novi Sad, 115–128.

12. Milosavljević, Bojana, Slobodan Novokmet, Bojana Todić (2019), „Onlajn rečnici i narodna leksikografija”, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, 8, 1, Novi Sad: Filozofski fakultet, 313–325.
13. Otašević, Đorđe (2014), „Tipologija rečnika srpskog jezika I (teorijski okvir)”, *Naš jezik*, n. s., XLV/1–2, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 29–48.
14. Otašević, Đorđe (2016), „Konceptija i struktura opštih jednoјезичних školskih rečnika srpskog kao maternjeg jezika”, *Naš jezik*, n. s., XLVII/1–2, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 45–57.
15. Prčić, Tvrтко (2016), „Kakav nam opšti rečnik srpskog jezika najviše treba”, u: Ristić i dr. (red.), *Leksikologija i leksikografija u svetlu savremenih pristupa*, 87–117.
16. Prčić, Tvrтко (2018), *Ka savremenim srpskim rečnicima*, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, prvo, digitalno izdanje.
17. Svendsén, Bo (2009), *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*, Cambridge: Cambridge University Press.
18. Spasić, Nataša, Milan Todorović (2022), „Prednosti elektronskih rečnika i njihova primena u nastavi stranih jezika” (u pripremi za štampu).
19. Šipka, Danko (2006), *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina – drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Novi Sad: Matica srpska.
20. Todorović, Milan, Nataša Spasić (2022), „Defining the same lexemes in online dictionaries: a case study of three popular monolingual English dictionaries” (u pripremi za štampu).

Преузето: 29. 3. 2022.
Корекције: 23. 5. 2022.
Прихваћено: 26. 5. 2022.